

Duitschers wagen een uitval.

bloed wegvloëit en zij rauwe kreten slaken ! In de lengte en dwars over elkaar heen, liggen lijken opgestapeld als balken en puinhoopen ; over gekwetsten heen, waarop zij zwaar steunen, ze verstikkend, ze verwurgend en hen zoo het leven ontnemend. Ik duw, om voort te kunnen gaan, een onthoofd lichaam op zij, waarvan de hals een bron van borrelend bloed is.

Tusschen de verwoestingen van ingestorte of opgehoopte aardlagen, plumpe brokkelingen, het gekriool van gekwetsten en dooden die te zaam bewegen, door het wankelende woud van rook, geplant in de loopgraaft en op heel den rand er om heen, ontmoeten we niets dan vlamme aangezichten, bloedend van zweet, met schitterende oogen. Er zijn groepen die schijnen te dansen terwijl zij hun messen zwaaien. Ze zijn opgetogen, buitensporig verzekerd, woest.

De aktie dooft plots merkbaar. Een soldaat zegt :

« Nu, wat hebben we nu te doen ? »

En die aktie herleeft dan weer op een punt : een twintigtal meters verder in het veld, bij een kromming door den heuvel gevormd, knettert een bundel gewerschoten en strooit zijn verspreide brandjes rond een mitrailleur, die, begraven, bij tusschenpoozen kogels spuit en tegen schijnt te spartelen.

Onder den koolachtigen vleugel van een blauwigen en gelen stralenkrans zie ik hoe man-

nen de bliksemende machine omsingelen en haast insluiten.

Vlak bij mij herken ik het silhouet van Joseph Mesnil, die, rechtop, zonder te trachten zich te ontzien, naar het punt loopt waar een opeenvolging van ontploffende schokken blaft.

Tusschen ons beiden ontspringt uit een hoek van de loopgraaft een knal. Joseph staat stil, wankelt, bukt zich en valt op een knie. Ik loop op hem toe en hij ziet mij aankomen.

« Het is niets : de dij ... Ik kan alleen kruipen. »

Hij schijnt kalm, kinderlijk, gewillig te zijn geworden. Zachtjes aan kruipt hij naar het hol...

Nog heb ik duidelijk voor oogen de plek van waar het schot kwam dat hem trof. Ik glij erheen, links af, met een omweg. Niemand. Ik ontmoet slechts een der onzen, die, evenals ik, aan 't zoeken is. Het is Paradijs.

We worden op zij geduwd door manschappen die op den schouder of onder den arm stukken ijzer dragen, van alle vormen. Ze versperren de mijngroef en scheiden ons ervan.

« De mitrailleur is door het zevende genomen », wordt er geroepen.

« Die zal tenminste niet meer kraaien. Hij was dol : leelijk dier ! leelijk dier ! »

« Wat is er nog te doen nu ? »

« Niets. »

We blijven daar dichtbij elkaar staan. We gaan zitten. De levenden houden op met hijgen, de

stervenden eindigen met een gerochel, omgeven door rook en licht, door kanongebulder, dat daarheen rommelt naar alle punten der wereld. We weten niet hoever wij zijn. Er is aarde noch hemel, nog altijd niets anders dan een soort wolk. Een eerste oogenblik van stilstand wordt merkbaar in het drama van dezen chaos. Er is een algemeene vertraging in bewegingen en geluiden. Het kanongebulder vermindert en het is nu verderop dat de hemel als door een hoestbui wordt dooreengeschud. De opwinding kalmeert en er blijft slechts over, de naderende afgematheid die ons neerdrukt, en het eindeloze wachten dat weer een aanvang neemt.

* * *

Waar zit de vijand? Hij heeft overal lichamen achtergelaten en wij zien rijen gevangenen: ginds zien we nog hoe er een zich eentonig, dof en wazig tegen den goren hemel afteekent. Maar het meerendeel schijnt in de verte te zijn weggevaagd.

Enkele granaten vallen onbeheendig nog hier en daar; het kan ons niet deeren. We zijn verlost, gerust; we zijn alleen in deze woestijn, waar de uitgestrektheid der lijkenvelden reikt tot aan de linies der levenden.

De nacht is gevallen. Het stof is weggetrokken, maar vervangen, eerst door het halfduister, en nu door de duisternis die over de wanorde der in de lengte uitgestrekte massa neerdaalt. De manschappen verzamelen zich, gaan zitten, staan op, loopen op elkaar steunend of elkaar vastklemmend heen en weer. Tusschen de door gesneuvelden versperde schuilplaatsen vormen zich groepen die neerhurken. Enkelen van hen hebben hun geweren op den grond geplaatst en dwalen met hangende armen rond de groef. Van dichtbij zie ik dat ze zwart, verbrand, en met modder beklad zijn, en dat ze roode oogen hebben. We spreken niet, maar beginnen te zoeken.

We zien de zich scherp tegen den hemel afteekenende omtrekken der brankardmannen, die zoeken; bukkend voortgaan, twee aan twee, vastgeklonken aan hun langwerpigen last. Ginds, rechts van ons, hooren we houweel- en schopgeluiden.

Ik dwaal te midden dezer sombere menigte.

Op een gedeelte waar de rand van de loopgraaf, door de beschieting platgedrukt, een zachte helling vormt, zit iemand. Een flauw licht hangt nog over alles. De kalme houding van dien man, die voor zich heen staart en peinst is als van een beeld en treft me. Me voorover bukkend herken ik hem. Het is korporaal Bertrand.

Hij keert het gelaat naar mij toe en ik voel dat hij me in het duister met zijn peinzenden glimlach toelacht....

* * *

Ik ben aangewezen om Joseph Mesnil naar de hulppost aan den Pylôneweg te brengen. Sergeant Henriot levert me den gekwetste over en geeft me het geleid-bijet.

Ik ga op weg met Joseph, die, iets bleeker dan gewoonlijk, en steeds zwiiggend, langzaam voortloopt. Van tijd tot tijd staat hij stil, met krampachtig verwrongen gelaat. Wij gaan de gang door.

Plotseling verschijnt een man. Het is Volpatte, die zegt:

«Ik ga met u mee tot beneden aan den heuvel.»

Lusteloos zwaait hij met een prachtige gedraaiden stok, rammelt in zijn hand met de kostbare schaar die hem nimmer verlaat, als met kastagnetten.

We treden gedrieën uit de gang, als de helling van het terrein dit veroorlooft te doen, zonder dat er gevaar voor kogels bestaat, want het kanon werkt niet. Dadelijk bij het buitenkomen botsen we op een menschenverzameling. Het regent. Tusschen de zware beenen, op het gure veld geplant als treurende boomen in den nevel, bemerken we een doode.

Volpatte dringt zich door de mannen heen tot aan den liggenden vorm, waaromheen staande figuren wachten. Dan keert hij zich heftig om en roept ons toe:

«Het is Pépin!»

«Ach!» zegt Joseph, die bijna neervalt.

Hij steunt op mij. We komen dichterbij. Pépin, uitgestrekt, heeft de voeten en handen krampachtig gerekt, en zijn gezicht, waarop de regen drupt, is gezwollen en afzichtelijk grauw.

«Weer een minder van de eskouade!» zegt Volpatte, terwijl we heengaan.

We zijn thans boven aan het ravijn, daar waar we gisteravond bij onzen aanval het plateau ademloos doorloopen hebben, en dat we nu niet meer herkennen.

Dit veld, waarvan ik toen den indruk kreeg dat het geheel vlak was, maar dat in werkelijkheid afhelt, is een ontzettend doodenveld geworden. Het ligt er vol lijken! Het is als een begraafplaats waarvan men het bovengedeelte heeft afgelicht.

Groepen manschappen doorkruisen het veld om de dooden van den avond en den nacht te herkennen, de stoffelijke overblijfselen omdraaiend, ze aan een kleinigheid herkenkend, al zijn de gezichten verminkt. Een dezer zoekenden, geknield, neemt uit de hand van een doode een gescheurde, uitgewischte fotografie, een gesneuveld portret.

Zwarte granaat-rookzuilen stijgen in lintslingers naar omhoog, dan ontploffen zij in de verte tegen den gezichteinder; heele legers van kraaien sleuren over den hemel hun wijde stippelbewegingen.

Meer onderaan, tusschen de menigte der onbeweeglijken, liggen, herkenbaar aan hun versletenheid en verbleektheid, Zouaven, tirailleurs en legioen-manschappen van den Mei-aanval.

De uiterste rand onzer linies lag toen aan het bosch van Berthonval, op vijf of zes kilometer van hier. In dezen stormloop, een der schrikkelijkste van den oorlog en van alle oorlogen, waren zij in één voortdrang tot hier geloopt. Zij vormden toen een te ver vooruit geschoven punt in de aanvalsgolf en werden in de flank getast, door de mitrailleurs, die zich rechts en links van de voortgetrokken linies bevonden.

Bapaume : de kerk van St. Nikolaas.

Reeds maanden geleden heeft de dood hun de oogen gebroken en de wangen verslonden; maar zelfs in deze verstrooide overblijfselen, uiteengespreid door weer en wind en reeds bijna tot asch vervallen, herkent men de verwoestingen der mitrailleurs, die hen vernietigden, hun rug en lendenen doorborend, hen middendoor hakkend.

Naast de zwarte, wasachtige koppen als van Egyptische mummies, klonterig van larven- en insectenoverblijfselen, waaruit de witheid der tanden als uit holten opsteekt; naast armzalige, verschrompelde stompjes die er voortwoekeren als op een veld, met blootgelegde wortels, ontwaart men gewasschen gele schedels met roode lakensche mutsen bedekt, waarvan de grijze bol afschilfert als van een papyrusvel.

Uit een hoop slijmerige flarden, door de modder rood gekleurd, steken dijbeenderen of wel duikt uit een gat van ontrafelde stoffen, met een soort teer bestreken, een brok ruggestreng op. Ribben liggen over den grond verspreid als oude gebroken kooien en daarnaast zwerven geplette leeren voorwerpen, doorboord en platgedrukt.

Om een verbrokkelden ransel, op beenderen en een knot lakenflarden en equipmentsstukken, liggen regelmatig verspreide witte punten gezaaid: als we ons bukken, zien we dat het de vingers zijn van wat eens een lijk was.

Soms steekt enkel een stukje kleerenstof uit de uitgestrekte ophooping — want de dooden zonder graf eindigen niettemin met in den grond te zakken — wat aantoonst dat op dit punt van de wereld een menschelijk wezen vernietigd is.

De Duitschers die gisteren hier waren, hebben hun soldaten naast de onzen verlaten, zonder hen te begraven — zooals drie over en in elkaar gedrongen lijken — met hun grijze kalotjes, waarvan de roode bies door een grijzen riem is bedekt, hun grauwege buizen, hun groene gezichten getuigen.

Ik onderzoek de gelaatstrekken van een hunner: Van het onderste van zijn hals tot aan de haarlokken tegen den rand van zijn pet gekleefd, is hij één aardkleurige klomp, het gelaat veranderd in een mierennest, met twee rotte vruch-

ten op de plaats van de oogen. De ander, geledigd, opgedroogd, ligt plat op den buik, de rug in bijna wapperende flarden, handen, voeten en aangezicht in den bodem vastgeworteld.

« Kijk eens! Deze hier ligt er pas... »

Midden op het veld, onder de ijzige regenlucht, op deze bleeken nadag eener ontketende moordpartij, ligt een hoofd in de aarde gedrukt, een bloedloos, vochtig hoofd, met zwaren baard.

Een der onzen: de helm ligt ernaast. De gezwollen oogleden laten even het griezellige porselein zijner oogen zien en een lip glimt als een slak in den donkeren baard. Zonder twijfel is hij in een granaatgat gevallen, dat door een andere granaat weer werd gevuld, hem tot aan den hals begravingend.

« Ik herken hem niet », zegt Joseph, die zeer langzaam voortkomt en slechts met moeite spreekt.

« Ik herken hem wel », antwoordt Volpatte.

« Die baard? » zegt de toonlooze stem van Joseph.

« Hij heeft geen baard, ge zult zien. »

Neergehurkt, brengt Volpatte de punt van zijn stok onder de kin van het lijk en haalt er een stuk moddersteen onder uit, waartegen het hoofd steunde en dat net een baard lijkt. Dan neemt hij den helm van den doode, zet hem dien op en houdt hem de beide ringen van zijn befaamde schaar voor de oogen om aldus een bril te vormen.

« O! » roepen wij dan, « het is Cocon! »

« O! »

Als ge den dood verneemt of ziet van één, waarnaast ge den oorlog hebt meegemaakt en die precies hetzelfde leven met u heeft doorstaan, krijgt ge een plotselingen schok in uw vleesch, voordat ge eigenlijk iets ervan begrijpt. Het is waarlijk bijna iets als uw eigen vernietiging, die ge plotseling verneemt. Eerst later gaat men treuren.

We bekijken dit afschuwelijke hoofd, als uit een kermispoppenspel, dit geslachte hoofd, dat wreedaardig reeds de herinnering aan het leven de wezen uitwischst. Alweer een makker minder. We blijven angstvallig om hem heen staan.

« Het was... »

We zouden wel willen praten, maar weten niets te zeggen, dat ernstig genoeg, belangrijk genoeg, waarachtig genoeg is.

« Kom », brengt Joseph met moeite uit, geheel in beslag genomen door zijn rauw, lichamelijk lijden. « Ik heb geen kracht genoeg om telkens te blijven staan. »

We verlaten den armen Cocon, met een laatste, korten blik, bijna achteloos.

« Ge kunt het u niet voorstellen... » zegt Volpatte.

... Neen, ge kunt het u niet voorstellen. Al deze verdwijningen tegelijk, gaan het begrip te boven. Er zijn niet genoeg overlevenden meer. Maar wij hebben een zwak begrip van de grootheid dier dooden. Zij gaven alles; langzaam aan gaven zij eerst heel hun kracht, dan, ten slotte, gaven zij zich als uit één stuk, ten volle. Zij hebben het leven overvleugeld; hun inspanning heeft iets bovenmenselijks en volmaakt. »

Het dorp Flers.

X. DE GRUWEL VAN DEN OORLOG. (Vervolg).

DE VUURDOOP.

In den oorlog kwamen soms zulke bloedige gevallen voor dat ze de menschen met waanzin sloegen. In zijn beroemd werk «Menschen in den oorlog» beschrijft Andraes Latzko het geval van een Oostenrijkschen kapitein die met zijn kompagnie voor de eerste maal den strijd en het vuur inging.

Vol menschlievendheid stond hij als een wrak tegenover de barbaarsche militaire opvatting van zijn luitenant. Deze bladzijden zijn zoo vol wanhopige dramatische kracht, dat wij er hier enkele gedeelten van overdrukken, om te doen zien dat het onzen vijanden ook allen niet naar wensch ging. Het feit viel voor op het Italiaansche front.

«De kompagnie lag aan den rand van het bosch. Een halve uur was voorbij, nu gaf Marschner, de kapitein, het bevel tot opbreken. Hij was, ondanks de zware hitte, zeer bleek en keek terzijde, terwijl hij luitenant Weixler beval, te zorgen, dat binnen tien minuten alles marschvaardig zijn moest, tot op den laatsten man.

Eigenlijk had hij zichzelf met dit bevel overrompeld. Want nu, die wist hij, was geen uitstel meer mogelijk. Als hij Weixler op den troep los stuurde, dan klopte alles; de mannen beefden voor dezen nauwelijks twintigjarigen jongen, alsof hij de duivel in eigen persoon was. En dikwijls was het ook den kapitein zelf, alsof deze magere gedaante, lang als een boom, werkelijk iets onrustbarends had. Nooit vlamde ook maar een vonkje warmte uit deze kleine, stekende oogen, die steeds eene onrust weerspiegelden, steeds koortsig glansden. Niets jongs was er aan geheel dien man, behalve de kleine, dunne snor boven de saamgeperste lippen, die zich slechts openden om met boosaardige hardvochtigheid de bestraffing van een soldaat af te dwingen.

Reeds bijna een jaar stond hij onder bevel van kapitein Marschner en nog nooit had hij hem hooren lachen; hij wist niets van zijne familie,

noch waar hij vandaan kwam, zelfs niet, of hij wel familie had. Hij sprak maar zelden, en dan in korte, haastige zinnen, die hij sissend uitstootte. Als het borrelen van een hevige woede, die in hem kookte, klonk alles wat hij zei; het handelde altijd over dienst of oorlog, als of er buiten deze beide dingen heelemaal niets op de wereld bestond dat de aandacht waard was.

En deze man was door het spel van het noodlot voorbeschikt geweest, om gedurende het heele eerste oorlogsjaar in het land achter te blijven. Elf en halve maand duurde de oorlog reeds en nog had luitenant Weixler geen vijand gezien. Dadelijk bij 't begin, was hij slechts een paar kilometer over de Russische grens gekomen; toen had de typhus hem aangetast, voor hij nog een schot gelost had. Nu ging hij eindelijk den vijand tegemoet!

Marschner wist, dat hij een soldatengeweer voor zich liet meeslepen en dat hij al zijn gespaarde geld voor een doelkijker geofferd had, om toch vooral zeker te kunnen treffen en precies te weten, hoeveel vijanden hij «het lampje had uitgeblazen.»

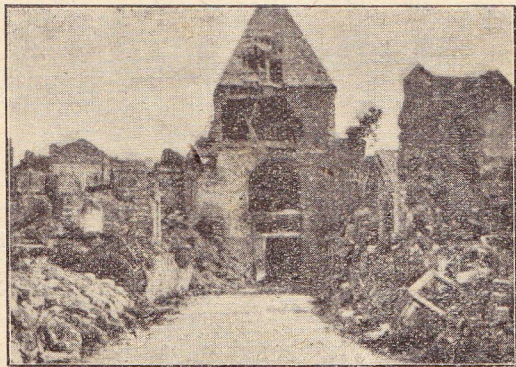
Hij was bijna vroolijk geworden, sedert men het vuur in de nabijheid hoorde, spraakzaam, door een zenuwachtigen ijver gedreven, zooals een hartstochtelijk jager, wanneer hij wild op het spoor komt.

De kapitein zag hem nu hier, dan daar uit het gedrang opduiken en wendde zich af. Hij wilde niet zien, hoe de kerel zijn arme, doodmoede manschappen kwelde, hen afsnauwde als een keffende herdershond, die de kudde bijeen drijft. Lang voor de tien minuten verstreken waren, zou de kompagnie gereed zijn; daarvoor zorgde Weixlers ongeduld; en dan; dan was er geen reden meer nog langer te aarzelen. Onmogelijk, het moeilijke besluit nog langer te verschuiven!

Kapitein Marschner haalde diep adem en keek met merkwaardig gespannen, wijd geopende oogen omhoog, naar den hemel. Daar vooraan, aan gene zijde van den steilen heuvel, die nu nog het uitzicht op het gevechtsterrein belette, knetterden, in ademlooze snelheid, onzichtbaar, de machinegeweren; en nauwelijks een handbreed boven den rand der helling zweefden, dichtgezaaid, kleine, geel- en witte pakjes, als hooggeworpen sneeuwballen, in de lucht: de ontploffingswolken van het spervuur, waar hij zijn kompagnie doorheen moest voeren.

Het was een lange weg! Twee kilometer van den anderen heuvelvoet af, tot den ingang der loopgraven; en voortdurend over 't open veld zonder eenige dekking. Voor een landstormkompagnie, allen bejaarde huisvaders, die, sedert een paar uren in dienst, nu hun vuurdoop zouden ontvangen en voor de eerste maal kruit zouden ruiken, waarlijk geen geringe taak.

Voor Weixler, die aan niets anders dacht, dan het ijzeren kruis, dat hij zoo spoedig mogelijk wilde veroveren, voor zoo'n twintigjarigen vechtersbaas, die de wereld om zijn eigen gewichtigen persoon liet draaien en nog geen tijd had gehad, het leven te leeren waardeeren, mocht dit eer een opwindende wandeltocht lijken, een prikkelende onderneming, waarbij men zich zoo recht voelen

Bretagner Poort te Peronne.

en zijn onversaagdheid in het juiste licht plaatsen kon. In stilte maakte die zich waarschijnlijk reeds lang vroolijk over de besluiteloosheid van zijn ouden kapitein, en vloekte om deze laatste rust, die hem dwong, nog een half uur langer op zijn eerste heldendaad te wachten.

Marschner sloeg met zijn rijstok de hooge gras-halmen neer en gluurde van tijd tot tijd heimelijk naar zijne kompagnie. Hij bemerkte aan de trage bewegingen der mannen en den tegenzin waarmee zij opstonden, als kinderen die men uit hun slaap wekt, dat zij reeds lang hadden begrepen waarheen de weg nu leidde. De geluidloze stilte, waarmee zij hun boeltje pakten en in het gelid traden, deed hem het hart ineen krimpen....

«Nonkel Marschner» was geen militair van beroep. De oorlog had hem uit zijn vreedzaam ingenieursbedrijf opgeroepen. Geen vlieg zou hij kwaad hebben gedaan. Nu stond hij voor die groep gemilitariseerde huisvaders en wist niet hoe hen toe te spreken.

Liefst had hij ze allen teruggejaagd naar huis en was alleen verder gegaan! Toen, met een ruk, richtte hij zich strak op, hield zijn blik star op de medaille gevestigd die een man, midden in de lange rij, op de borst droeg en riep:

«Kinderen! Wij gaan nu op den vijand in. Ik verwacht van u, dat ieder zijn plicht zal doen, den eed aan de vlag getrouw. Ik zal niets van u verlangen, dat niet in het belang van ons vaderland, in uw eigen belang en dus voor de veiligheid van vrouw en kinderen gebeuren moet; daar kunt ge op aan. Veel geluk! En nu: Voorwaarts!»

Hij had, zonder het te bemerken, de stem van Weixler en diens overluiden, gedwongen-kranig kommandotoon nagebootst, om de ontroering, die hem sidderend in de keel klopte, te overschreeuwen. Na het laatste woord draaide hij zich bliksemsnel om en gaf, zonder nog eens om te zien, over den schouder heen het bevel tot tirailleursgewijze oprukken. Hij liet het hoofd op de borst zinken en begon met groote schreden den klintocht.

Achter hem knarsten de schoenen, sloegen de etensbakjes kletterend tegen het een of ander uitrustingsstuk. Weldra begon ook het hijgen der zwaarbeladen troep en een zware, verstikkende

zweetwolk bedekte de marcheerende kompagnie.

De zon brandde met moorddadige hitte op de steile, kale glooiing. Met het springen der shrapnels, het tikken der machinegeweren, het gebulder der kanonnen, mengde zich steeds nader, steeds luider het gehuil der aanvliegende projectielen. En nog altijd was de kamhoogte niet bereikt...

De kapitein voelde zijn longen den dienst weigeren, bleef staan en hief den arm in de hoogte. De mannen moesten maar eens 'n oogenblik uitblazen. Sedert vier uur 's morgens waren ze al onderweg en ze hadden veel gepresteerd, met hun veertigjarige beenen. Hij bemerkte het aan zich zelf.

Vol medelijden keek hij naar die bloedroode met zweet bedekte gezichten en ontstelde; toen hij luitenant Weixler met groote schreden op zich af zag komen. Waarom kon hij dit gelaat niet meer zien, zonder zich aangevallen, als bij de keel gegrepen te voelen door een haat, die zich nauwelijks liet bedwingen? Eigenlijk moest hij zich verheugen, hem hier buiten aan zijn zijde te hebben. Een blik in deze loerende oogen, moest volstaan, om elke ontroering te kunnen beheerschen.

«k Meld onderdanigst, kapitein», — hoorde hij hem ratelen — «ik ga even naar den linker vleugel. Er zijn daar 'n paar kerels, die me niet goed bevallen. Vooral Simmel, die rooie hond! Die kruipt nu al ineen, als ginds een shrapnel springt.»

Marschner zweeg. «Die rooie hond?» — Simmel?

Dat was toch die roodharige flanker van het tweede peloton, de behanger, die dat allerliefste, kleine meisje tot 't laatste oogenblik op zijn arm had gedragen? Totdat Weixler hem brutaal in den wagen joeg. Het was den kapitein, als zag hij nog de verbaasde oogen, die de kinderen opsloegen naar dezen machtigen man, die hun vader zoo dorst toe te snauwen.

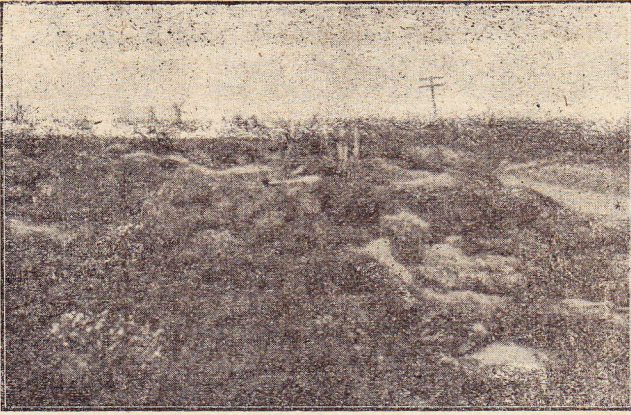
«Laat hem maar, hij zal er wel aan wennen», sprak hij zacht. «Hij denkt nu eenmaal nog aan zijn kinderen en heeft geen haast, hen tot weezen te maken. Niet alle menschen kunnen helden zijn. Als ze maar hun plicht doen.»

Weixler zette een strak gezicht, om zijn dunne lippen speelde weer die harde, verachtelijke trek, die den kapitein telkens als een zweeps slag trof.

«Hij moet nu niet langer aan beuzelingen denken, maar aan den eed, dien hij zijn oppersten krijgsheer gezworen heeft.»

«Ja, ja. Ik heb het hem gezegd!», knikte kapitein Marschner verstoord en vlijde zich langzaam in het gras neer....

Ingedoken, het hoofd tusschen de handen, was de kapitein zoo diep in gedachten verzonken, dat hij tijd en plaats vergat, en alle pogingen van Weixler om, door herhaaldelijk voorbijsluipen en luid heen en weer jagen der manschappen, hem op te schrikken, bleven zonder gevolg. Eindelijk bracht nabij paardegetrappel hem weer tot de werkelijkheid terug. Op den landweg, die halverhoogte om den heuvel liep, galoppeerde een officier, de hooge stafofficiersmuts op het hoofd. Hij hield zijn paard in, vroeg minzaam

Sailly-Saillisel : Aardenweg naar Peronne.

naar het doel van de compagnie en trok den neus op, toen kapitein Marschner het nummer van den heuvel noemde.

« Daarheen gaat ge! » riep hij uit, en zijn grijs veranderde langzaam in een eerbiedigen glimlach.

« Nu, ik wensch u geluk! Daar komt ge net midden in de dikste zwijneboel. Daar willen de heeren macaronivreters al sedert drie dagen door. Dan wil ik u niet ophouden! De arme drommels, die daar liggen zal de aflossing goed te pas komen. Uw dienaar. En veel geluk! »

Met een elegante buiging sloeg hij aan tegen zijn muts; zijn paard hinnikte onder den druk der sporen; en weg was hij.

De kapitein staarde hem als versuft na. « Nu, ik wensch u geluk! » klonk het hem nog in de ooren...

« Die arme kerels, die daar liggen!... » Kapitein Marschner huiverde, toen hem, bij de woorden van den stafofficier, plotseling het visioen van een stukgeschoten, van bloed doordrenkte loopgraaf voor den geest kwam, met de tot stervens toe uitgeputte manschappen, die naar hem smachtten als naar den verlosser. Steunend verhief hij zich, overmand door een grimmigen, bitteren haat tegen dezen tijd. Geen uitweg was mogelijk! Ieder minuut, die hij zijn mannen nog schonk, was diefstal, of zelfs doodslag, hen daarinds aangedaan.

Wild wierp hij zijn arm in de hoogte en stapte op, vast besloten, niet meer te rusten voor de loopgraaf, die hij bezetten moest, bereikt was. Zijn gezicht was bleek en verbitterd en vertrok zich tot een pijnlijken glimlach, zoo vaak van den vleugel het onhutsende, krakende: « Voorwaarts, voorwaarts! » van zijn luitenant hem tegemoet klonk.

Oneens bleef hij staan. In het knetteren, kloppen en knallen mengde zich plotseling een nieuw geluid en verhief zich schel boven het geheele, nog nauwelijks tot het bewustzijn doordringende lawaai. Het naderde zoo gillend, zoo scherp dreigend, en zoo bliksemsnel, dat het was, alsof het geluid zichtbaar werd, alsof een gillende boog in de lucht ontstond, die zich dicht bij het voorhoofd vastzoog en daar, met een korten, harden zweeps slag afknapte, terwijl een paar stappen

vooruit, een kleine stofwolk opdwarrelde en onzichtbare hagelkorrels knappend in het gras knetterden.

Een shrapnel!...

Verbluft keek kapitein Marschner om, en zag tot zijn schrik aller oogen op hem gericht; een eigenaardig verlegen-beschaamde lach speelde allen om de lippen.

Nu moest er een goed voorbeeld gegeven worden!

Onbekommerd doormarcheeren, zonder stil te staan of op te zien. In den grond van de zaak was het toch hetzelfde, wat men deed. Vluchten of verstoppen kon men zich niet. Hier was geluk noodig; andere bescherming bestond er niet. Dus voorwaarts, als wist men van niets! Was er slechts een, die deed alsof hij zich niets van de zaak aantrok, dan schaamden de anderen zich, zouden elkaar over en weer kontroleeren en... alles was gewonnen. Hij bemerkte toch aan zichzelf, hoe het gevoel, van alle kanten waargenomen te worden, hem sterk maakte. Indien hij geheel alleen was geweest, zou hij zich denkelijk neergeworpen hebben, zou hij achter een steen dekking gezocht hebben, al was die ook nog zoo klein geweest.

« 't Was maar een verwijderd schot! Voorwaarts kinderen! » riep hij luid; bijna vroolijk geworden door het gevoel, zijn mannen tot steun te zijn. Daar snorden, nog voor hij had uitgesproken, de eerstvolgende al weer aan. Hij spande al zijn spieren en knarste van woede, toen zijn bovenlijf toch nog terugboog en zijn hoofd een oogenblik tusschen de schouders dook. Niet de kracht, waarmee het gegil naderbij vloog, deed hem verschrikken; maar de merkwaardige duidelijkheid waarmee de kogelbaan, juist als op de afbeeldingen in het artillerie-onderwijs, zich voor hem welfde; dit tegennatuurlijke gevoel, een geluid meer met het oog, dan met het oor te moeten waarnemen, dat was het, waartegen geen wil zich kon verzetten.

Men moest iets doen, zich op de een of andere manier verbeelden, niet geheel weerloos te zijn!

« Compagnie looppas! » schreeuwde hij zoo hard hij kon, zijn handen als spreekbuis voor den mond houdend.

Als bevrijd renden de mannen er op los. De spanning verdween van hun gezicht. Ieder was nu met zichzelf bezig, struikelde, richtte zich op, of green naar losgeraakte uitrustingstukken en te midden van het algemeen hijgen en blazen ging het dreigend gefluit der naderende projectielen bijna onopgemerkt verloren.

Na een poos was het den kapitein alsof iemand hem iets in 't linker oor blies. Hij draaide het hoofd om en zag Weixler met donkerrood gezicht, naast zich loopen.

« Wat is er? » vroeg hij onwillekeurig den stap vertragend.

« Kapitein, 'k meld onderdanigst, er moet een voorbeeld gegeven worden! Simmel, die lafaard, demoraliseert de geheele compagnie. Bij iedere shrapnel schreeuwt hij: « Jezus-Maria », werpt zich op den grond en maakt de anderen bang. Men moest den kerel als afschrikwekkend voorbeeld... »

Midden in den zin kwam een laag van vier shrapnells aansuizen. Het gillen scheen nog luider, nog scherper te zijn geworden. Het was den kapitein alsof een monsterachtige zeis verblindend schel, in steilen boog regelrecht op zijn schedel aanflitste. Dit keer mocht hij zelfs niet met de oogen knippen. Evenals bij den tandarts, wanneer de tang aangezet wordt, hield hij zich krampachtig stijf. Tegelijkertijd staarde hij zijn luitenant onderzoekend aan, nieuwsgierig, hoe hij zich in het vurig begeerde vuur hield. Doch die scheen van de shrapnells heelemaal geen notitie te nemen. Hij rekte zich, keek met spiedenden blik naar den linkervleugel, en riep geërgerd:

«Daar! kijk nu kapitein! Daar ligt die verwenschte kerel al weer! Ik wil hem toch...»

Vóór Marschner hem nog grijsen kon, was hij al weggerend, bleef echter halfweg staan, keerde om en kwam mismoedig terug.

«De kerel is getroffen», meldde hij wrevelig en met een verachtelijk schouderophalen.

«Getroffen?» ontsnpte het den kapitein en een afschuwelijk bittere smaak deed hem plotseling de tong aan het verhemelte plakken. Hij zag de ijzige rust in Weixlers trekken, den verstrooiden, onverschilligen blik en zijn hand schokte omhoog. Hij had hem kunnen slaan, zoo prikkelde hem deze onbewogenheid, zoo pijnigde hem dit eruit gegooide: «De kerel is getroffen.» Het beeld van het aardige meisje met het lichte lint in de roode krullen, flitste voor hem op en het visioen van een gekromd lijk, dat een kind in de armen hield. Als door een nevel zag hij Weixler langs zich heen gaan en de kompagnie nasnellen, en liep naar den overkant, waar twee hospitaalsoldaten naast iets onzichtbaars neerknielden.

De gewonde lag op zijn rug; zijn vlamvend roode haren omgaven een groen-grauw, spookachtig-bewegingloos gezicht. Voor enkele minuten zag kapitein Marschner dezen man nog loopen, had hij ditzelfde gelaat nog verhit en in opgewonden levendigheid gezien. Zijn knieën knikten, als een kille hand voelde hij den aanblik van deze onbegrijpelijke snelle verandering in zijn binnenste. Was zoo iets mogelijk?... Kon zoo al het bloed in een enkele sekonde weg vloeien; een gezond en krachtig mensch in weinige oogenblikken tot een ruïne ineensinken? Welk een helsche kracht loeide er in zoo'n stuk ijzer, dat het den arbeid van een maandenlang verterende ziekte, tusschen twee ademhalingen in, kon verrichten!

«Maak u niet ongerust, Simmel», stamelde de kapitein, gesteund op den schouder van een hospitaalsoldaat, «ge wordt naar beneden gedragen, bij de achtergeblevenen!» en diep ademhalend bracht hij met moeite deze leugen over zijn lippen: «nu zijt gij nog de eerste, die in Weenen terugkomt.»

Hij wilde ook nog iets van de familie, van het roodgelokte meisje er aan toevoegen, maar kon het niet over zijn lippen krijgen. Hij was bang voor een kreet van den stervende naar de zijnen, en een siddering beving hem, toen de pijnlijk vertrokken mond zich langzaam ontsloot. Hij zag

de oogen opengaan; rilde bij het zien van dien verglaasden blik, die aan niets stoffelijks een steun vermocht te vinden en door alle aanwezigen heen in de verre ruimte iets scheen te zoeken. Het lichaam kromde zich onder de tastende handen van den verpleger. Uit de opengereten bloedoverstroomde borst stegen rochelend, onverstaanbare klanken, die het roode schuim op den mond tot springende luchtballen opbliezen.

«Simmel! Wat wilt ge Simmel?» smeekte Marschner, diep over den gewonde gebogen. Met gespannen belangstelling luisterde hij naar diens gestamel, overtuigd, dat het gold, een laatste mededeeling op te vangen! Hij ademde verlucht, toen de verdwaalde oogen zich eindelijk in de werkelijkheid terugvonden en angstig onderzoekend op zijn gezicht gevestigd bleven. «Simmel!» riep hij weer en greep naar zijn hand, die bevende naar de wond zocht.

«Simmel! Kent ge me niet!»

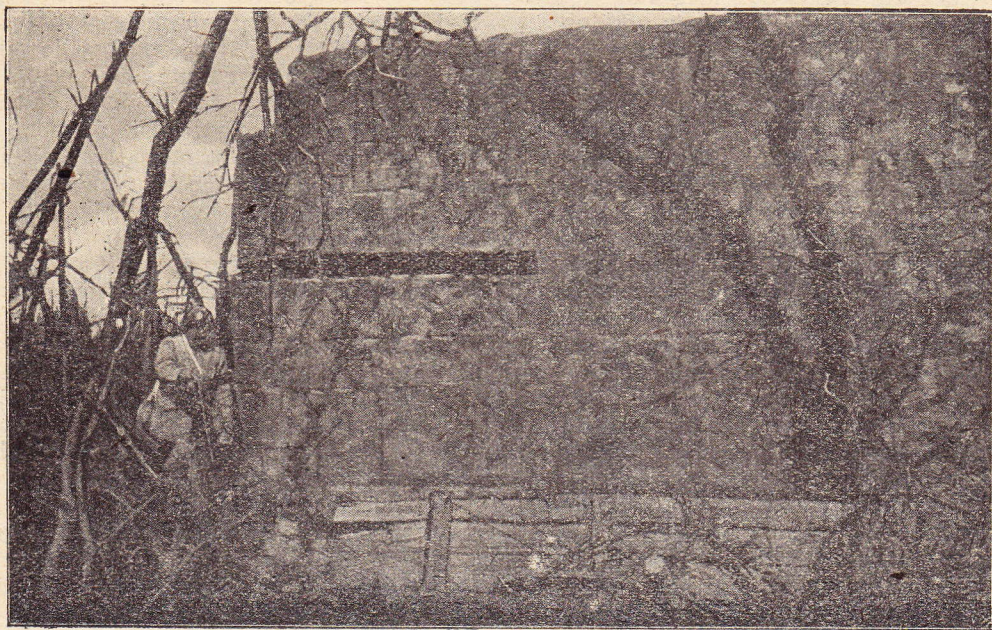
Simmel knikte. Hij opende wijd de oogen, de mondhoeken zaktten en huilerig verweetend, — naar het den kapitein scheen, — kwam uit de vernielde borst de klacht:

«Pijn — — kapitein — — — zoo'n pijn!» na een korte rochelenden smartkreet herhaalde hij schuimend, met een gillenden, verwoeden schreeuw: «pijn — — — pijn!» — — en sloeg met handen en voeten.

Kapitein Marschner sprong overeind.

«Draag hem naar beneden!» beval hij, hield, zonder te weten, wat hij deed, de ooren toe en liep weg, de kompagnie na, die reeds boven, op de kamhoogte stond. Het hoofd, als in een schroef, tusschen de handen geklemd, tuimelde hij, buiten adem, verder; als door angst gedreven, alsof het jammeren van den gewonde met opgeheven bijl achter hem aan stormde. Hij zag het ineengeschrompelde lijf zich krommen, zag het bliksemsnel verwelkte gezicht, het vergeelde wit der oogen en het «zoo'n pijn, kapitein», klonk in hem na en klampte zich vast in zijn borst, zoodat hij boven aangekomen, half verstikt neerviel alsoof men hem den grond onder de voeten weggetrokken had...

Beneden strekte zich het slagveld uit; troosteloos, grauw. Geen boom, geen plekje groen. Een steenen woestijn; gehakt, gekerfd, omgewoeld, zonder eenig teeken van leven. De loopgraven, die, onder in 't dal beginnend, tot den heuvelrand omhoog voerden, deden, met hun uitstekende draadversperringen denken aan tot den greep gespannen vingers; klauwden zich worstelend diep in den grond. Marschner keek onwillekeurig nog eens om. Achter hem daalde de groene helling steil naar het boschje, in welks bescherming hij den tros had achtergelaten. Verder terug glansde wit de landweg, als een rivier, door bonte weiden omlijst. Een korte draai, en het groen verdween! Alle leven ging onder, als neergedonderd door de kanonnen, door het gillen en knallen, dat, zooals de polsslag bij hevige koorts, hamekend in het groene dal neerdreunde. Granaattrechter naast granaattrechter doemde daar beneden op. Nu en dan spoten dikke, zwarte aardzuilen omhoog, bedekten voor een oogenblik een

De Duitsche versterkingen van beton, door de Engelschen « Pillboxes » genaamd.

deeltje van deze verkoolde eenzaamheid, waaruit de gebarsten, als met een pennemes versneden boomstompen, tergend omhoog staken, als een uitdaging aan de machteloze fantasie, om in dit uit puin opgebouwde doodenveld het landschap te herkennen, dat er eens was, vóór de waanzin er overheen gevaagd en het, met ruïnen bedekt, had achtergelaten.

En in dit helsche dal moest hij nu afdalen! Daar beneden leven vijf dagen en vijf nachten lang, met een troepje verdoemden daarheen uitgespuwd, in levenden lijve aan den angelhaak gestoken, als lokaas voor den vijand...

Geheel alleen, door niemand bespied, ombrand door het springen der projektielen, die hier boven dicht als een onweersregen neerploften, gaf kapitein Marschner zich geheel over aan zijn woede, de machteloze woede tegen een wereld, die hem iets dergelijks had aangedaan! Hij schreeuwde zijn haat uit volle borst uit, midden in het dwaas lawaai en sprong op, toen ver beneden, reeds bijna in het dal, zijn manschappen opdoken, gevolgd door Weixler, die achter hen aanliën, als een slagersknecht, die zijn ossen naar de slachtbank drijft. De kapitein zag hen zich haasten, zag hoe de ontploffingswolken boven hun hoofd zich vermeerderden, zag, tusschen zich en hen, hier en daar, aan de helling verspreid, als achtergelaten rugzakken, blauwgrijze hoopjes liggen, eenige bewegingloos, andere als groote spinnen spartelend: en hij stormde er op los.

Als een dolle ijdele hij over de steile helling, voelde nauwelijks den grond onder zijn voeten, hoorde niet het knetteren der granaatsplinters, vloog meer dan dat hij liep, struikelde over verkoolde wortels, viel, richtte zich weer op en sprong verder, zonder naar links of rechts te zien, bijna met gesloten oogen. Nu en dan zag hij, —

als uit een spoorraampje — een bleek, ontsteld gezicht voorbijglijden; eens was het hem, als kermde iemand om water, maar hij wilde niets hooren, blind en doof liep hij onophoudelijk verder, opgejaagd door den angst voor dit bange, verwijtende; « zoo'n pijn! »...

Slechts eens bleef hij staan, vastgenageld, alsof hij op een val had getrapt, die zich stevig om zijn been klemde. Een hand weerhield hem, een grauwe, verstarde hand, die met gekromde vingers, als uit steen gehouwen, stijf omhoog rees. Hij zag geen gezicht, kon niet gissen wie daar dreigend de doode vuist tegen hem ophief. Alleen wist hij, dat diezelfde hand voor twee uren nog geleefd had, ginds in het boschje gemoedelijk zijn roggebrood gesneden, of een laatste veldpostbriefkaart geschreven had. En een afgrijzen beving hem bij het zien van deze vingers, gaf zijn beenen nieuwe kracht, zoodat hij, als een jongen, met groote sprongen verder stormde, tot hij, met vliegende flanken en een roode wolk voor de oogen, eindelijk reeds geheel beneden in 't dal, bij den ingang der loopgraven, zijn kompagnie bereikte.

Luitenant Weixler trad fier naar voren en meldde het verlies van veertien man. Marschner hoorde den trots, die in zijn stem klonk, als een triomf over het volbrachte, als het jubelen van een onrijpen knaap, die met de eerste haartjes op zijn bovenlip pronkt en met waardigheid zijn jonge bas forceert. Wat waren voor dezen knaap de gewonden, die boven aan de helling, over den grond rolden? De roodharige bloedaard met zijn gekerm, — de kinderen die van hun verzorgers beroofd, een bedelaarsbestaan, den modderpoel, wellicht de gevangenis tegemoet gingen, — alles figuranten, donkere achtergrond, waartegen luitenant Weixlers heldenmoed glansrijk afstak.

De strijd om Kamerijk.

Veertien bloederige lichamen zoomden den weg, dien hij onbevreesd begaan had. Moesten zijn oogen niet fonkelen?...

Verbrijzeld door de macht zijner indrukken, kroop kapitein Marschner als een worm door de loopgraaf....

Nog altijd kwam er geen einde aan de loopgraaf! Marschner voelde zijn krachten verlammen, hij struikelde steeds vaker, en sloot vol afgrijzen de oogen voor de elkaar kruisende bloedsporen, die den weg der gewonden aanwezen. Met een ruk hief hij plotseling het hoofd op. Een nieuwe reuk drong tot hem door, een zoetige stank, die al maar sterker werd, en eindelijk, bij een inham in den loopgraafwand, die hier, naar links ombuigende, half cirkelvormig terugweek, als een dichte wolk naar voren drong.

Door een walging aangegrepen, de maag in de keel, zag hij om, en bemerkte in de diepte een heuvel van vuile, aan flarden gescheurde uniformen, hoog opgestapeld en met merkwaardig strakke omlijningen. Slechts langzaam aan vermocht zijn blik het afgrijselijke te doorgronden, dat daar was opgehoopt. Gevallen soldaten lagen daar, als bijengesleepte planken en dwarsbalken op een bouwplaats; verkromd, zooals de doodstrijd hen had achtergelaten. Tentbanen, die men over hen had uitgespreid, waren terzijde gegleden, en onthulden steengrauwe, grimmige-vertrokken gezichten, neergezakte onderkaken, en uitpuilende oogen. De armen van hen, die bovenop lagen, hingen als latwerk, tot op den grond, grepen de ondersten in het gezicht, en waren reeds geheel bedekt met de bonte vlekken der ontbinding.

Kapitein Marschner slaakte een kort-uitgestooten kreet en tuimelde verder. Zijn hoofd draaide heen en weer op zijn nek; zijn knieën knikten, zoodat hij reeds den grond naderbij zag komen, toen onverwachts een onbekend gezicht voor hem opdook, zijn aandacht tot zich trok en eensklaps zijn houding herstelde. Een vreemde sergeant-majoor stond voor hem en staarde hem sprakeloos aan, met groote koortsig-glanzende oogen in zijn doodsbleeke gelaat. Een sekonde lang was hij als verlamd, daarna sperde hij den mond open, klapte in de handen, sprong in de lucht als een danser, en ging, zonder aan eenig eerbetoon te denken, met groote sprongen er van door.

« Aflossing! » schreeuwde hij onder 't loopen; hield stil voor een zwart gat, dat, als de ingang van een hol in den loopgraafwand grijsde, en riep, zich in de donkere opening bukkend, met een juichkreet, die door zijn tranen gesmoord was:

« Aflossing!... luitenant! De aflossing is er!... »

De kapitein volgde hem met den blik, hij hoorde den roep, en zijn oogen werden vochtig; zoo ontroerend klonk deze vreugdekreet, dit geschal uit een bevrijde borst. Langzaam volgde hij den sergeant en zag, — als waren de dooden door dezen kreet gewekt, — uit alle hoeken bleeke gezichten naar buiten kijken, gewonden met bebloede verbanden, waggelende gestalten met het geweer in de hand. Van alle zijden stroomden mannen naderbij, die hem aanstaarden en geluidloos het woord « aflossing » met de lippen prevelen, totdat een hunner losbrak, en een gillend hoera uitstootte, dat als een vuur verder liep en een echo vond in onzichtbare kelen, die het geestdriftig herhaalden. Geschokt boog Marschner

het hoofd; veegde snel met de hand over de oogen, toen de kommandant hem, vanuit het hól, tegemoet snelde.

Er was niets levends meer aan dezen man: zijn gezicht was aschgrauw, zijn oogen uitgedoofd, mat, door vingerbreede randen omgeven; de oogleden gloeiend rood van 't waken. Haar, baard en kleding waren met een dikke, vuile kleikorst bedekt, zoodat hij er uitzag alsof hij zoo juist uit het graf gestegen was. Zijn hand, die na den korten militairen groet met uitbundige vreugde de rechterhand van den kapitein omkleemde, was koud als die van een lijk en kleefde van zweet en aarde. Beangstigend was de tegenstelling tusschen dit met kleeren behangen skelet, dit starre doodenmasker en de beweeglijke, overprikkelde levendigheid, waarmee hij op zijn bevrijders aan stormde.

De woorden stroomden als een waterval van zijn gebarsten lippen. Hij trok Marschner in het hól, drukte den struikelende, die als verblind rondtastte, op een onzichtbare zitgelegenheid neer, en begon te vertellen. Hij kon geen oogenblik stilstaan. Hij sprong, sloeg zich op het dijbeen, lachte luid, liep huppelend heen en weer, wierp zich op zijn slaapplaats in den hoek, vroeg herhaaldelijk om een cigaret, gooide ze, zonder het te bemerken, na twee trekjes al weer weg, en verzocht dadelijk een nieuwe.

«Dus drie uur later», kraaide hij, gelukzalig, met gemaakte vroolijkheid, «drie... neen! Binnen een uur zou het reeds te laat zijn geweest. Weet ge hoeveel patronen ik nog heb? Elf honderd in 't geheel! Machinegeweren: afgelopen; telefoon: al sedert gisterennacht kapot! Patroelje om te herstellen, onmogelijk, omdat ik iederen man in de loopgraaf noodig heb. Met honderd vierenzeventig zijn we hier ingetrokken, nu heb ik er nog eenendertig en elf gewonden, die geen geweer meer kunnen dragen. Een en dertig mannetjes en daarmee moet ik de loopgraaf houden. Van nacht waren we nog met z'n vijf en veertigen, toen ze kwamen; we hebben ze ook naar den duivel gejaagd, maar, er zijn er weer veertien bij ingeschoten! Die hebben we nog niet eens kunnen begraven. Hebt ge ze niet zien liggen, voor de schuilplaats der manschappen?»

De kapitein liet hem praten. Hij steunde de ellebogen op de primitieve tafel, hield het hoofd tusschen de handen en zweeg. Zijn oogen dwaalden door de donkere bedompte ruimte, die een walmend petroleumlampje met zijn stank vervulde. Hij zag het beschimmelde stroo in den hoek, de verlaten telefoon, naast den ingang, een leeg konservekist waarop een verfrommelde landkaart uitgespreid was; verder een berg geweren, een pak uniformen, van etiketten voorzien, en hij voelde, hoe langzaam een stille, ijzige huivering in hem opsteeg, die hem den adem benam alsof de grond, die daarboven, gesteund door gebarsten planken, ieder oogenblik dreigde in te storten, met centenaarslast op zijn borst lag.

Als een benauwende droom werkte deze huppelende verschijning, met zijn giechelenden doodskop, die voor acht dagen misschien nog

jong was geweest; de gedachte, dat nu de beurt aan hem kwam om in dat grafgewelf vijf, zes, acht dagen uit te houden, dezelfde gruwelen te doorleven, die de andere lachend vertelde, deed zijn moedeloosheid overgaan in een gevoel van bruisenden opstand, dat hij nauwelijks vermocht te onderdrukken. Hij had kunnen schreeuwen, opspringen, wegloopen en uit het diepst zijner ziel de menschen toebullen, waarom zij hem hierheen hadden geworpen, waarom hij hier moest blijven liggen, tot hij vergaan of wel gek geworden zou zijn. Hij kon niet begrijpen, hoe hij zich hierheen had laten drijven. Hij zag geen reden, geen doel; hij zag slechts dit aardhol, de ontbindende lijken daarbuiten, en zag slechts, een schrede van deze razernij verwijderd, zijn Weenen, zooals hij het pas voor twee dagen verlaten had, met trams, winkelramen, groetende menschen en schouwburgzalen....

Hij trad voor de schacht, die naar boven voerde en bemerkte eerst nu, dat het heel stil was geworden, dat geen gegil en gekraak meer naar beneden doordrong. Verlamd was dit zwijgen na het oorverdoovende lawaai, 't vulde de ruimte met een gespannen verwachting, die angstig in aller oogen flikkerde. Hij wilde zich van dezen beklemmenden druk bevrijden en kroop door de afbrokkelende schacht omhoog in de stelling.

Het eerste wat hij zag, was de gebogen rug van Weixler, die met den verrekijker voor zijn oogen dicht tegen een borstwering aanleunde. Ook de anderen stonden als vastgezogen voor hun schietgaten en de onbewegelijkheid hunner schouderbladen had iets schrikwekkends. Eensklaps doorvoer een rilling de verstarde rij. Weixler sprong achteruit, botste tegen den kapitein, schreeuwde: «Ze komen!» stormde verder naar de schacht en blies met bolle wangen op zijn alarmfluit.

Hulpeloos zag Marschner hem na, trad aarzelend voor de schietgaten en keek naar buiten over het rookerige veld, dat aan gene zijde der verwarde draden, grauw, gescheurd en met bloed bedekt opwelfde, als het gezwollen lichaam van een reusachtig lijk. Ver weg ging juist de zon onder, die, reeds half weggezonden, roodgloeiend uit den grond oprees. En tegen dezen verblinden achtergrond dansten zwarte silhouetten, als nuggen in 't mikroskoop, als Indianen die den «tomahawk» slingeren. Heel klein waren ze nog, verdwenen nu en dan, sprongen omhoog, kwamen naderbij, zwaaiden met hun geweren als met polypenarmen en hun geschreeuw werd langzaam aan hoorbaar, aan zwellend als verwijderd hondengeblaf, schel gillend, wanneer ze «Avanti» brulden, als door dof gebulder afgewisseld, als de roep «Coraggio» hun gelederen doorliep.

Tegen de helling stond nu, dicht opeengedrongen, schouder aan schouder de kompagnie, de gezichten versteend, verbeter, wit als krijt, de lippen ingetrokken, het geweer in den aanslag; één roofdier met honderd armen en oogen.

«Niet schieten! niet schieten! niet schieten!» gilte Weixler's stem onophoudelijk door de loopgraaf; zijn roep klemde zich om aller kelen en

hield de vingers in bedwang, die met bleeke be-geerte de hanen omspanden. Reeds vloog de eerste handgranaat in de loopgraaf!... De kapitein zag hen komen; zag een zijner mannen zich uit de linie losmaken; met uitgestrekte armen, voorover gebogen, een roode bloedsluier voor het gezicht, naar den uitgang tuimelen. Toen begon — eindelijk! — verlossend het tikken der machinegeweren en onmiddellijk brandden ook de geweren los, een snuivende bende gelijk. Een weerzinwekkende, ijzige begeerigheid lag op ieders gezicht. Velen schreeuwden luid van haat en woede, toen weer nieuwe groepen opdoken achter de gedunde rijen; — de geweerloopen gloeiden reeds, — en nog steeds kwam het brulende «coraggio» nader en nader.

Als door razernij bevangen, dansten daarbuiten de silhouetten, sprongen in de lucht, vielen neer, rolden door elkaar, alsof de oorlogsdans nu eerst zijn hoogtepunt bereikt had.

Toen zag kapitein Marschner, hoe de man naast hem, een oogenblik zijn geweer naar beneden hield en met haastige, bevende handen, de bajonet op den rookenden loop plaatste. Een misselijk gevoel steeg in hem op, zoodat hij duizelig de oogen sloot en tegen den wand geleund zich op den grond liet glijden.

«Moest, ... moest hij dat... dat zien?... Men schen vermoorden van dichtbij?» Hij trok zijn revolver uit het foudraal, nam de patronen er uit en wierp ze weg. Nu was hij weerloos, werd opeens rustig, richtte zich op, door een vreemde kalme gedragen, gereed om zich te laten afmaken, door een dezer hijgende dieren, die, door blinden doodsangst gedreven, naderbij stormden. Hij wilde als mensch sterven, zonder haat, zonder woede, met reine handen...

Een schor gebrul, een verschrikkelijke, onmenselijke schreeuw dicht bij hem bracht zijn gedachten weer in de loopgraaf terug. Een breede straal van licht en vuur viel met steilen boog verblindend naast hem neer, en gleed over den schouder van den grooten, pokdaligen kleermaker uit het eerste peleton.

In een oogwenk stond de geheele linkerzijde van den man in vlammen. Gillend wierp hij zich op den grond, wentelde zich krijschend, sprong weer overeind, liep als een levende fakkel jammerend rond, tot hij reeds half verkoold neerstortte, schokkend om zich heen greep en verstijfde.

Kapitein Marschner zag hem liggen, ademde den reuk van het verbrande vleesch in, en zijn oog viel onwillekeurig op zijn eigen hand, waar, een nietige, witte vlek onder den duim, hem herinnerde aan de pijnen van een brandwond, die hij als knaap had opgelopen.

Op dit oogenblik doorstroomde een bruisend, juichend hoera de loopgraaf, uit honderd bevrijde kelen. De aanval was afgeslagen! Luitenant Weixler had den vlammenwerper onder schot genomen en bij het eerste schot getroffen. De verstijfde hand van den gevallen had de vlammen steil omhoog stijgend als een fontein, op de eigen kameraden gegoten en de gedecimeerde gederen waren voor het onverwachte gevaar plot-

seling teruggedeinsd, en vluchtten hals over kop, achtervolgd door het razende vuur, uit alle geweren.

Als levenloos vielen de soldaten neer, met verslapte trekken en ingezonken oogen, alsof iemand het kontakt der leiding onderbroken had, waardoor deze doode lichamen met kracht gevoed waren. Eenigen leunden, wit als een laken, tegen den wand der loopgraaf, lieten het hoofd opzij vallen, en braakten door oververmoeienis. Ook Marschner voelde een onwel-zijn in zich opkomen en ging tastend naar den uitgang. Hij wilde in zijn schuilplaats geheel alleen zijn en zich op de een of andere wijze bevrijden van de wanhoop, die hem omklemd.

«Hola!» riep luitenant Weixler onverwachts middenin de stilte, en galoppeerde naar links, waar de machinegeweren stonden.

De kapitein keerde nog eens om, klonk op de trede, en zag naar buiten naar het voorterrein. Daar dicht voor de draadversperringen knielde een Italiaan; de linkerarm slap langs het lichaam, de rechter smeekend opgeheven, schoof hij langzaam naderbij. Meer terug, half verscholen achter den knielende, bewoog zich iets op den grond.

Drie gewonden kropen daar, tegen den grond aangedrukt, hun eigen loopgraaf tegemoet; men zag duidelijk hoe zij achter de lijken dekking zochten, telkens weer een oogenblik onbeweeglijk bleven liggen, om niet door den vijand te worden ontdekt.

Hoe erbarmelijk was de aanblik dezer van God verlaten menschen die zich, met hand en tand vastklampten aan het beetje leven dat hun restte, steeds door den dood beloerd met iedere sekonde als een eeuwigheid boven hun hoofd.

«Is er niet ergens een touw daar?» riep een oude korporaal in de loopgraaf.

«'t Is zonde van dien armen duivel van 'n Salamucci. Laten we hem binnen halen!»

Midden in zijn woorden knetterde het machinegeweer. De knielende voor het prikkeldraad luisterde aandachtig, boog terug als tot een aanloop en viel op zijn gezicht; achter hem zag men den grond opwoelen door het inslaan der kogels en de anderen, veel verder, zich als slangen oprichten. Daarna deden alle drie een schokje naar voren; en bleven liggen.

Een oogenblik stond kapitein Marschner sprakeloos, sperde den mond wijd open en kon geen geluid te voorschijn brengen. Daarna brak hij los en schreeuwde met een waanzinnige, verstikkende woede in zijn stem: «Luitenant Weixler!»

«Tot uw dienst, kapitein?» klonk het onbevangen terug.

Hij liep den luitenant met gebalde vuisten tegemoet, rood als een kreeft. «Hebt u geschoten?» krijschte hij buiten adem.

De luitenant keek hem verbaasd aan, legde zijn pink op den naad van de broek en antwoordde in militaire houding:

«Tot uw dienst, kapitein.»

Waar kon Marschner voor een oogenblik geen geluid geven; zijn tanden sloegen klapperend op elkaar. «Schaam u!» stamelde hij eindelijk, over zijn geheele lichaam bevend, «op weerlooze gewonden schiet een soldaat niet; dit zij u gezegd!»

Een door de Duitschers in brand gestoken huis dat bij de nadering der Engelschen in de lucht vliegt.

Weixler werd doodsbleek. «Meld onderdanigst, kapitein, die ééne, die bij ons was, verborg de anderen; ik kon hem niet sparen.» Toen, met snel opwellenden toorn, voegde hij er uit de hoogte aan toe: «Ik dacht ook, dat wij genoeg hongerige monden thuis hebben.»

Als een nijldige hond vloog de kapitein tot dicht bij hem en schreeuwde stampvoetend: «Wat u denkt, interesseert me niet. Ik verbied u, op gewonden te schieten; zolang ik hier het bevel voer, is iedere gewonde heilig! Of hij naar ons gaat, of naar den vijand! Hebt u mij verstaan?»

De luitenant zette zich trots in postuur. «Dan moet ik u onderdanigst verzoeken, mij dit bevel schriftelijk te geven. Ik beschouw het als mijn plicht, den vijand zooveel mogelijk schade te berokkenen. Een man, dien ik heden laat loopen, komt binnen twee maanden genezen terug en schiet misschien tien kameraden dood.»

Een sekonde lang stonden zij onbeweeglijk tegenover elkaar en staarden elkaar over en weer aan, als twee strijders op leven en dood. Toen knikte Marschner even met het hoofd en zeide toonloos: «U zult het schriftelijk hebben!» keerde zich om en ging heen.

Voor zijn oogen dansten gekleurde kogels, hij moest al zijn krachten inspannen, om zijn evenwicht niet te verliezen, en viel, toen hij eindelijk zijn schuilplaats bereikte, uitgeput neer op de konservekist. Langzaam veranderde zijn haat in diepe, verbitterde moedeloosheid. Hij wist, dat

hij ongelijk had. Niet tegenover zijn geweten!

Deze daad was voor hem een laffe sluipmoord, maar hij en zijn geweten hadden hier niets te zeggen, zij waren hierheen verdwaald, en moesten ongelijk hebben. Wat moest hij doen? Indien hij het geschreven bevel uit de hand gaf, verschafte hij aan Weixler een ongewenschte gelegenheid, om uit te blinken, en zou hij voor den auditeur moeten verschijnen.

Dezen triumpf wilde hij den hardvochtigen kerel niet gunnen! Liever zelf er een einde aan gemaakt: naar het brigadekommando gaan en het de hooge heeren openlijk in 't gezicht zeggen, dat hij het bloedige schijfschieten niet langer kon aanzien, dat hij menschen niet als wilde dieren kon opjagen, onverschillig, welke uniform zij droegen. Dan hield tenminste dit verstoppertje spelen op. Zij mochten hem laten dood schieten of laten opknoopen als een gemeenen misdadiger. Hij zou hun toonen dat hij wist te sterven.

Met vaste schreden ging hij naar buiten en beval een soldaat, den luitenant te roepen. Het was nu zoo klaar in hem en zoo rustig! Hij hoorde het helse vuur, dat de Italianen weer op de loopgraven richtten en liep langzaam, als een wandelaar naar voren.

«Nu gooien ze met zware bommen!» meldde de oude korporaal en keek den kapitein wanhopig aan. Maar die ging voorbij, niet bewogen door zijn smeekenden angst. Dit alles ging hem nu niet meer aan. De luitenant zou hier het bevel overnemen. Dit wilde hij hem nu even gaan zeggen: hij kon nauwelijks langer wachten, om de verantwoording van zich af te wentelen.

Toen Weixler nog steeds niet kwam, kroop hij door de schacht omhoog, in de stelling.

De kleine, kwade oogen vlogen hem te gemoet, en zochten het geschreven bevel in zijn hand. Hij deed, alsof hij den vragenden blik in 't geheel niet bemerkte, maar snauwde hem op hoogen toon toe:

«Luitenant, ik laat nu de kompagnie aan u over, totdat...»

Een kort gehuil van ongehoorde kracht onderbrak zijn woorden. Hij had het gevoel: «Dat treft mij!» en zag reeds op 't zelfde oogenblik iets als een zwarte walvisch voor zijn oogen uit den hemel suizen en hals over kop in den achterwand van de loopgraaf vliegen — — — dan brak een krater uit den grond, een vlammenzee, die hem ophief en zijn longen met vuur vulde.

Toen hij langzaam tot bewustzijn kwam, lag hij onder een aarden wal begraven, alleen het hoofd en de linkerarm waren nog vrij; de andere ledematen voelde hij niet meer. Zijn geheele lichaam was als zonder gewicht geworden, hij kon zijn beenen niet vinden, niets zou hij hebben kunnen bewegen; hij voelde slechts een branden en woelen, dat ergens vandaan in zijn hersens uitliep, zijn hoofd verzengde en zijn tong tot een zwaren verstikkenden klomp deed zwellen.

«Water!» steunde hij. — Was er dan niemand om hem een slok water in de verbrande mondholte te druppelen? — — — Was er niemand? — — — Waar was Weixler dan? Die moest toch in zijn buurt staan, of... of zou die...

Het bosch van Delville.

tenslotte ook gewond? Hij wilde opspringen, — weten, wat met Weixler was gebeurd... hij wilde?... Als een over-lastige stoomkraan probeerde zijn linkerhand z'n hoofd te bereiken en toen het hem eindelijk gelukte, zijn hand onder zijn nek te schuiven, toen bemerkte hij, met afschuw dat hij in een weke, warme massa greep, waarin zijn haren, door het gestolde bloed vastgekleefd, als vochtig, warm vilt aan zijn vingers bleven plakken. — Sterven! — en een kilte voer hem door de leden. — Hier sterven, geheel alleen!... En Weixler?... Hij moest weten, wat met hem... hij moest!...

Met bovenmenselijke inspanning duwde hij zijn hoofd, met de linkerhand zoo hoog op dat hij, eenige schreden ver, in de loopgraaf kon zien. En nu zag hij Weixler, met den rug naar hem toe, met zijn rechterarm tegen het lichaam gedrukt, de schouders opgetrokken als in kramp. Nog een weinig hooger rekte hij zich, zag den grond, en een breede donkere schaduw, die Weixler van zich wierp. — Bloed?... Hij bloedt!... of? — Dat was toch bloed!... kon alleen bloed zijn... Het strekte zich toch zoo eigenaardig uit, liep als een dunne roode draad naar Weixler op, daarheen, waar hij zich het lichaam vasthield, — — — alsof hij de wortels wilde losrukken, die hem aan de aarde bonden. — — —

Hij moest het zien!... wierp het hoofd naar voren — — — en slaakte een angstkreet, — toen hij bemerkte, dat de ongelukkige zijn ingewanden achter zich aansleepte. — Weixler! — ontsnapte het hem gillend, doortrild van een innig medelijden.

De aangeropenen keerde zich langzaam om, zag vragend omlaag naar Marschner, bleek, treurig, met verschrikte oogen. Slechts 'n deel van een sekonde stond hij zoo, toen verloor hij het evenwicht, tuimelde, en viel neer, verdween uit den gezichtskring van den kapitein.

Nauwelijks hadden zij den tijd gehad, een blik te wisselen, zijn vaal gezicht was slechts voorbij gegleden. En toch was het daar, bleef staan in de lucht, met een zachten, weken, klagenden trek om de smalle lippen, met een onvergetelijke uitdrukking van stille, angstige overgave.

— Hij lijdt!... doorvlamde het Marschner. — Hij lijdt... juichte het in hem. En zijn bleek ge-laat was van een lichtglans overgoten — — — Zijn met bloed beplakte vingers tastten als het ware streelend door de lucht... tot dat zijn hoofd achterover zonk, met gebroken oogen.

De eerste soldaten, die door den hoog opgestapelden aarden wal eindelijk tot hem doordrongen, vonden hem reeds ontziend; om zijn mond zweefde, ondanks de afschuwelijke verwonding, een tevreden, bijna gelukkige glimlach. »

XI.

AMERIKA IN DEN OORLOG.

Amerika! Hoe dikwijls had men daarheen den blik gewend. Alle oorlogvoerenden bepleitten bij de regering der Vereenigde Staten hun zaak.

Duitschland trachtte zijn misdaden in België te verontschuldigen.

België en Frankrijk kloegen de op hun gebied bedreven misdaden aan. De deportaties in ons land bijvoorbeeld: als in een laatste hoop op uitkomst kloeg men bij Wilson het schandelijk machtsmisbruik aan, maar von Bissing op zijn beurt beproefde aan een korrespondent van een der grootste Amerikaansche bladen, die op eischingen te verrechtvaardigen.

Toen einde 1916, het woord « Vrede » klonk, zou Wilson de bemiddelaar worden.

Maar het uur van den vrede was nog niet geslagen. Integendeel, bitterder dan ooit zou de oorlog voortgezet worden, want Amerika zou zich aan de zijde der Entente scharen.

De oneenigheid tusschen de Vereenigde Staten en Duitschland liep steeds over den duikbootoorlog. Wilson had al heel wat protestaties gezonden over het torpilleren van schepen, aan boord waarvan zich Amerikanen bevonden, doch Duitschland antwoordde met evenveel notas, om zijn houding te verdedigen. De kruik ging echter zoo lang te water tot zij brak.

Reeds bracht het gebeurde met de « Lusitania » verkoeling.

In de gedenkschriften van den ambassadeur Gerard lezen wij:

« Alle getuigenissen wijzen den keizer aan als verantwoordelijk chef, die dezen moord beval of liet volbrengen. De bevelen werden uitgevaardigd in den loop van een periode, toen Wilhelm II, den algemeenen staf beheerschte.

Bij een onderhoud dat ik met den keizer had in de maand Oktober 1915, verklaarde deze mij, dat hij de « Lusitania » niet tot zinken gebracht, en een edel mensch niet zooveel vrouwen en kinderen ter dood verwezen zou hebben. Toch heeft hij nooit het order afgekeurd. Welk een kreupele verontschuldiging! Een mensch is verantwoordelijk voor de natuurlijke en logische gevolgen van zijn daden.

Het bloed vergieten in een wettigen oorlog wordt spoedig vergeten, maar de laffe aanslag, waardoor de keizer Amerika trachtte te terrori-

Het verwoeste terrein bij hoogte 304 (Mort Homme).

seeren, door de vreedzame passagiers der « Lusitania » ten doode te verwijzen, zal altijd een barrière blijven tusschen Duitschland en Amerika, zoo tenminste het Duitsche volk niet in oprecht berouw deze verschrikkelijke daad veroordeelt.

Het nieuws van het torpedeeren der « Lusitania » trof de Amerikanen te Berlijn als een donderslag. Wij hadden niet als onze landgenooten in Amerika de waarschuwing van een Bernstoff, om er ons op voor te bereiden.

Ik verwachtte dadelijk teruggeroepen te zullen worden. Terwijl ik mij voor het vertrek gereed maakte, zond ik een sekretaris naar den bestuurder van een der voornaamste Deutsche banken, een persoonlijken vriend, om hem te verzoeken, in geval wij vertrokken, mijn zilverwerk, schilderijen, enz. in bewaring te willen nemen. Hij antwoordde aan mijn sekretaris:

« Zeg aan Gerard, dat ik zorg zal dragen voor al de kostbare voorwerpen, die hij aan mijn zorgen wil toevertrouwen, maar zeg hem ook, dat, zoo de « Mauretania » morgen zee kiest, we dit schip eveneens tot zinken zullen brengen, evenals de andere. »

Zoo was de houding van de meerderheid der zakenmannen in Duitschland.

De Deutsche verliezen op de slagvelden waren op dit oogenblik geweldig. Men was er aan gewoon elken dag lange lijsten van dooden en gewonden te lezen en er nu op voorbereid te vernemen, dat het torpedeeren door onderzeeërs slachtoffers zou cischen. 't Was dus door gansch Duitschland een gevoel van vreugde.

Men geloofde, dat de zege nabij was en de vervloekte Yankees zoo'n schrik zouden hebben, dat ze niet meer op Britsche schepen durfden varen, dat de onderzeeërs-oorlog een groot sukses ging zijn, en Frankrijk en Engeland beroofd van waren, staal en allerlei bevoorrading uit Amerika,

spoedig vrede zouden vragen, temeer daar de behendige, ofschoon onwettige inval in Frankrijk, langs België, Frankrijk de beste gewesten van kool en ijzer ontnam.

Ik herinner me, hoe een der ministers van den keizer, een man vol gezonden zin, zoo niet de daad, dan toch de bedriegelijke politiek betreurde, welke geroepen was — zooals hij het reeds voorzag — de sympathie van Amerika naar de volkeren der Entente te richten.

Tal van intellektueelen dachten evenzoo en ook veel handelaars, vooral die van Hamburg en Frankfort, welke naar hun ondervinding oordeelden, daar ze in de gelegenheid geweest waren te reizen en ze wisten hoe die wildemansdaden zeer diep een vreedzaam volk moesten beïnvloeden. Velen van hen drukten mij hun vrees uit.

Het torpedeeren der « Lusitania » moet beschouwd worden als de grootste nederlaag door Duitschland in dezen oorlog geleden, zeiden ze me. De gevolgen zijn onberekenbaar. De daad zelf zal men nooit vergeten.

Ik hoorde zeggen, dat men in sommige streken van Duitschland aan de scholieren een dag verlof gaf, om het torpedeeren der « Lusitania » te vieren.

Ik was op dat oogenblik in te veel beslommingen en te bezorgd over de toekomst, om den geestestoestand na te gaan, welke in de andere deelen van Duitschland heerschte, maar buiten den minister, de intellektueelen en handelaars, waarvan ik zoo juist heb gesproken, was er geen andere uitdrukking van spijt. Men mag zelfs zeggen, dat de vreugde zich over geheel Duitschland openbaarde.

De daad werd als een beslissenden slag beschouwd. Het Duitsche volk had den indruk, dat de overwinning nabij was en geen macht ter we

reld aan de brutale macht van het keizerrijk kon weerstaan.

Voeg bij dit gevoel, de diepe haat voor alles wat Amerikaansch was, haat ingeplant door de regeering van Berlijn. Reeds te voren was de Duitsche openbare meening zedelijk vergiftigd, door officieele verklaringen, van aard om het tegen Amerika op te hitsen, wegens onze verzendingen van munitie naar de Ententelanden.

't Was toch een voor elken Amerikaanschen burger verkregen recht munitie en anderen voorraad te verkoopen, een recht gewaarborgd in een verdrag, door Duitschland onderteekend. »

Wij halen dit aan, om den overmoedigen preest te schetsen, die Duitschland tot een konflikt met Amerika leiden moest.

De ambassadeur Gerard teekende in zijn dagboek aan, dat de Duitschers niet geloofden aan een mogelijken oorlog met Amerika en maar van Amerikaanschen bluff spraken. Wilsons notas over den duikbootoorlog noemden ze verspilld papier. Het verbreken van de diplomatische betrekkingen zou niets te betekenen hebben.

En verder lezen we :

« Het is niet aangenaam zich door millioenen zoo gehaat te voelen. Natuurlijk koncentreeren de Duitschers hun haat tegen Amerika op mij. Ik heb een naamlozen brief gekregen, waarin de vriendelijke schrijver zijn vreugde uitdrukt over de gedachte, dat zooveel Amerikanen den dood vonden in de ramp van Chicago. Zulks toont den geest aan, die nu hier heerscht. »

Duitsche agenten stookten in Amerika zelf, waar veel Duitschers woonden, en ook grooten invloed hadden. Aan het hoofd van den dienst stond zekere von Papen, die uitgedreven werd.

Duitsche agenten in Amerika waren met Duitschland in briefwisseling langs Cuba en Spanje. En van Spanje was er een duikboot-postdienst naar Duitschland.

De Duitsche propaganda in Mexico kocht dagbladen om of gaf ze ruime toelagen om er Duitschgezinde artikelen in te plaatsen. Zij zocht invloed bij ambtenaren en officieren. De regeering zond daarvoor belangrijke bedragen.

Bernstoff beschikte over groote sommen voor zijn propaganda in Amerika.

Dit alles verbeterde de betrekkingen niet.

De regeering der Vereenigde Staten ondervond ook, hoe Duitsche agenten in Mexico konkelde om dezen staat tegen de Vereenigde Staten op te zetten.

Dan volgde het torpedeeren van de « Arabic » en de « Persia ». Gerard schrijft in Januari 1916 :

« De haat tegen Amerika heeft onder de aktie der regeering zulk een omvang gekregen, dat ik er toe kom te gelooven, dat wij na den oorlog het eerst aangevallen zullen worden.

Maar als die gebeurtenis zich moet voordoen, is het beter, dat het konflikt nu uitbreekt, daar wij met een vrij belangrijke vloot in den oorlog kunnen gaan en we ons zullen kunnen beschermen tegen de onruststokers, dynamiteurs en spionnen, welke men geneigd zal zijn naar Mexico en Zuid-Amerika te sturen, zowel als naar de Vereenigde Staten zelf langs Kanada.

Men fluistert mij van alle zijden en in de meest verschillende kringen in, dat Amerika bij de eerste gelegenheid aangevallen zal worden. »

In Februari 1916 bezocht de Amerikaansche buitengewone gezant, kolonel House, Berlijn. Dit beschouwde men in Duitschland als een goed voorteken, maar zeker is het, dat Gerard ook House ingelicht zal hebben en deze aan Wilson een denkbeeld van den toestand geven kon.

Na de mislukking bij Verdun, veranderden de Duitschers wat van koers; zij veinsden een vrede desoffensief en hoopten op Wilsons bemiddeling.

We zagen reeds hoe dit mislukte en het geen vrede werd. En toen greep Duitschland alle midelen aan, en kondigde den duikbootoorlog tot het uiterste af.

Den 1st Januari ontbood Hindenburg von Bethmann-Hollweg naar het Groot Hoofdkwartier te Fless, om te beraadslagen over den duikbootoorlog.

De kanselier had eerst nog een onderhoud met Zimmermann en Helfferich, en allen waren het eens om nog nadere uitslagen van Wilsons bemiddeling af te wachten.

In dien geest reisde Bethmann heen.

Maar Hindenburg, die nu de echte meester in Duitschland was, stoorde zich aan geen bedenkingen van burgerlijke regeerders. En hij vertelde aan den kanselier, dat deze voor een volgedongen feit stond. Men zou den onbeperkten duikbootoorlog voeren.

De kanselier wilde zijn ontslag geven, maar men wees er op, dat hij daardoor de nieuwe methode afkeuren zou voor de gansche wereld en den indruk ging wekken, alsof Duitschland verdeeld was.

Den 30st Januari zond men aan de onzijdige staten een nota, meldend, dat voortaan alle schepen, ook de onzijdige, in de wateren rond Engeland, Frankrijk en Italië getorpedeerd zouden worden.

Dat was als een oorlogsverklaring tegen alle landen.

Een nauwe vaargeul langs het Noorden bleef er slechts over voor de vaart naar Amerika. Men was al begonnen in de Ententelanden met president Wilson te bespotten en zelfs te hoonen om het voortdurend zenden van nota's.

De Vereenigde Staten betoonden veel geduld, maar dit zou ten slotte toch een einde nemen. En dat oogenblik was nu gekomen.

Den 3rd Februari reeds hield Wilson een rede voor het Kongres en deelde daarin mede, dat de diplomatische betrekkingen met Duitschland afgebroken waren.

Dit nieuws verwekte een diepen indruk door de gansche wereld.

Laten we eerst eens nagaan, hoe de indruk in ons land was.

In het werk « Cinquante Mois d'Occupation Allemande » van Gille, Ooms en Delandsheere, lezen we :

« Deutschland heeft dus weer een vijand op den hals en een van geweld. Het nieuws wekt te

Van gasmaskers voorziene Engelschen doen een aanval op een Duitsche loopgraaf.

Brussel te meer vreugde, daar het onvoorzien was.

Maar die vreugde is toch met onrust vermengd, over de bevoorrading van het land. De woekeraars trekken daarvan reeds partij door de onrust aan te stoken.

In de bevoegde kringen vertrouwt men dat de Relief-kommissie toch zal kunnen voortwerken. Brand-Whitlock blijft op zijn post!»

Een dagblad-korrespondent schreef in die dagen:

«Aan de grens al heb ik de onrust der Belgische natie gevoeld over 't verbreken der betrekkingen tusschen Amerika en Duitschland. Amerika! O, men moet in 't bezette land geweest zijn, om te begrijpen welk een indruk de naam alleen reeds maakt; Amerika, dat 't heerlijk steun-komiteit invoerde, maar ook Amerika, dat men als den beschermmer beschouwde van het weerlooze volk.

Nu nog, in 't begin der deportatie, ontving ik een briefje uit België, een dringende smeekbede in kreupel schrift, maar zoo roerend, omdat ze kwam uit een volk, dat onder het recht van den sterkste leeft: Zorg, dat het in Amerika bekend wordt, hoe de Duitschers hier de mannen wegsleepen! Amerika, dat de gevangenkampen kontroleerde, Amerika, dat in den geest van velen zelfs een legendarische rol speelde. En men hield betoogingen ter eere van de Vereenigde Staten en toen zulks in verscheidene plaatsen verboden werd, borduurde men de Amerikaanse vlag op handwerkjes uit de stof van Amerikaanse meelzakken gemaakt, op kussens, tafelloopers.

Er kwamen uit Amerika burgers of priesters,

die zelfs uit het etappengebied kinderen verzamelden en meevoerden buiten de versperring, over den Oceaan, naar verwanten ginds, welke de kleinen hartelijk ontvingen. Er kwamen uit Amerika paspoorten, en ze hadden de kracht van vrijbrieven, welke vrouwen en ouden van dagen verlostten uit ellende en voor hen de poort aan de grens openden. Gansche karavanen verlieten België en vertrokken naar de Vereenigde Staten.

Maar, zooals we zeiden, we hebben de onrust gevoeld over het verbreken der betrekkingen tusschen Amerika en Duitschland. Wat zou er van 't Relief-komiteit worden en van de kontrole? Dan volgden er meer geruststellende geruchten.

En nu als een donderslag de tijding: «Wegens het bevel van de Duitsche regeering, volgens hetwelk de Amerikanen in België alleen in Brussel mogen wonen, trekken de Amerikanen hun handen van het ondersteuningswerk in België en Noord-Frankrijk af.»

Men begrijpt het besluit wel. Wat kan er van het werk worden, zoo er geen kontrole meer is in de provincies? De Duitschers meester over de levensmiddelen, nu ja, met een door hen aangestelde kommissie, maar hoeveel voorbeelden zijn er niet van mannen, die, omdat ze het recht handhaven wilden, eenvoudig verbannen werden!

En ieder erkent, dat de verantwoordelijkheid voor de toekomst op Duitschland valt, dat wel van rechten als bezetter spreekt, wanneer het deporteren of niet boeten slaan wil, maar dat zwijgt over dien plicht van den bezetter; het volk te onderhouden.»

Men voelde in die dagen de ellende ook zoo